



УДК 371.3

Сігасва Лариса Євгенівна – кандидат педагогічних наук, науковий співробітник відділу педагогічних технологій неперервної професійної освіти Інституту педагогіки і психології професійної освіти АПН України, м.Київ.

Післядипломна освіта фахівця в системі неперервної професійної підготовки

В статті розглядаються основні поняття післядипломної освіти викладачів. Приділяється особлива увага питанням організації навчальної діяльності при блочно-модульному навчанні, при якому викладач ставить навчальну мету, показує шляхи і способи її досягнення, контролює діяльність студента та веде його до отримання теоретичних і практичних результатів.

General notions about in-service education of teachers in permanent professional preparation are under author's consideration. The author underlines the necessity of the permanent teachers education, which is based on objective and subjective facts in different spheres of life. The author pays attention to the organization of the block-model studying; in this case teacher determines purpose, shows the ways & models of their reaching, controls the students activities and gets the necessary theoretical & practice results.

В державній національній програмі "Освіта" наголошується, що одним з принципів її реалізації є неперервність, яка "відкриває можливість для загальноосвітньої та фахової підготовки, досягнення цілісності і наступності у навчанні та вихованні; перетворення набуття освіти у процесі, що триває упродовж всього життя людини" [1-9].

Необхідність в неперервній освіті фахівців, а разом з тим і у визначенні такого якісно нового феномену освітньої галузі, як післядипломна освіта, обумовлена як суб'єктивними, так і об'єктивними факторами. Післядипломна освіта є органічною складовою частиною неперервної освіти.

Історія її розвитку має невеликий часовий простір.

До недавнього часу в педагогіці широко використовувався термін "післявузівська освіта". Частина освітян розглядали післядипломну освіту як "післябазова освіта".

За цим здобула незаперечні права і освіта дорослих, яка в Україні переважно трактується як андрагогіка (від грецького *aner andros* – доросла людина і *sido* – веду).

Традиційне підвищення кваліфікації одразу стало визнаватися складовою освіти дорослих, а в

численних дослідженнях робляться спроби показати відмінність післядипломної освіти від власне вищої. Поняття "післядипломна освіта", яке активно увійшло в міжнародну практику з середини ХХ століття, семантично обіймає і звичайне підвищення кваліфікації [3 с. 132, 133].

На початок свого розвитку післядипломна освіта фахівця ототожнювалася з підвищенням кваліфікації. І тільки значно пізніше вона стала важливою складовою єдиної системи неперервної професійної освіти. Саме термін "неперервна освіта" (lifelong education) означає довічну тривалу протягом життя освіту.

Під неперервною професійною освітою ми розуміємо процес, спрямований на всесторонній розвиток особистості, на систематичне поповнення знань, пов'язаних з розвитком науково-технічного процесу, який відбувається в суспільстві, в ході якого удосконалюється професійна компетентність та збагачується духовна потреба людини.

Неперервна освіта охоплює навчальні заклади, починаючи з дитячого дошкільного закладу, загальноосвітню (початкову і середню) школу, ПТУ, вищі навчальні заклади I-IV рівнів акредитації, заклади післядипломної освіти, курси підвищення

кваліфікації, перепідготовку, стажування, навчання в аспірантурі, докторантурі (рисунок).

Під професійною компетентністю ми розуміємо якісний рівень підготовленості фахівця до його функціональної діяльності.

Чим вищий рівень освіти людини, тим більше вона прагне до набуття нових знань.

В цьому розумінні післядипломна освіта – надзвичайний феномен в освітянській галузі.

Так сталося, що основні уявлення про післядипломну освіту виникли і розвивалися в межах уявлень про освіту дорослих.

Ще на початок ХХ століття панувала думка про неможливість такої освіти. Прихильники цього стверджували, що людина може навчатися ефективно тільки до 25 років, бо вона втрачає дитячу допитливість [4-9]. Швидке старіння наукової інформації, поява нових технологій, реформування соціально-економічної системи створили в суспільстві ситуацію, коли стало неможливо навчитися один раз на все життя і тим самим заклали потребу поглиблювати й оновлювати знання, вміння й навички постійно через певні проміжки часу, який становить 5 років. Ось чому процес навчання у системі післядипломної освіти потребує розробки нових педагогічних технологій, інтенсивних та оптимальних стратегій.

В сучасних умовах післядипломна освіта (освіта дорослих) призвала виконувати три взаємопов'язаних функції:

- компенсаторну (ліквідація прогалів у базовій освіті людини);
- адаптивну (оперативна підготовка і перепідготовка до змін у виробничому та суспільному житті);
- розвивальну (забезпечення загальнокультурного розвитку, збагачення науковими знаннями, задоволення багаторізних пізнавальних інтересів та духовних потреб особистості).

Післядипломна освіта тісно пов'язана з економічними, політичними, правовими, етичними, естетичними та іншими сферами життя суспільства.

Аналізуючи поняття "післядипломна освіта", треба відмітити у цьому розумінні обов'язково базову освіту.

В зарубіжній літературі така освіта дорослих має назву "інституціональна освіта". Вона характеризується чіткими для кожного майбутнього фахівця соціальними цілями, навчальними планами та програмами, певними вимогами до рівня підготовки випускника цього навчального закладу.

До закладів, які забезпечують базову освіту

дорослих відносяться: загальноосвітні та вечірні школи, ПТУ, вечірні та заочні вищі навчальні заклади I–IV рівнів акредитації як державні, так і комерційні.

В умовах переходу до ринкових відносин з'явилися нові платні форми прискороеного навчання: школи бізнесу, менеджерів, маркетингу, комерсантів, іноземних мов та ін. Всі вони також є складовою післядипломної освіти. Але місце і роль їх у неперервній освіті потребують подальшого дослідження.

Підвищення кваліфікації і перепідготовка педагогічних кадрів в Україні здійснюється у 27 обласних закладах післядипломної освіти. Викладання і навчання – дидактичні процеси, пов'язані, перш за все, з діяльністю викладача навчального закладу післядипломної освіти та слухачів (вчителів).

Неперервність підвищення кваліфікації дорослих можна розглядати як взаємопов'язаний органічний процес двох компонентів: короткочасні навчання кожні 5 років та самоосвіту.

Під "дорослим" ми розуміємо людину, яка вже вступила в активний, творчий період життя, що характеризується психічною та фізичною зрілістю, соціальною та економічною самостійністю.

Разом з тим, слід зазначити, що порівняно від багатьох країн світу, Україна не має системи освіти дорослих у загальносвідомому розумінні.

На превеликий жаль, в Україні не існує педагогіки післядипломної освіти, а брак теоретичних досліджень з цих питань негативно позначається на практиці фахівців.

В умовах перехідного періоду, коли українське суспільство торує свій демократичний шлях, фактор рухливості динаміки доцільного співвідношення між складовими системами післядипломної освіти має не лише дестабілізуючий ефект, а й посилює необхідність професійного розвитку і творчості суб'єктів цієї цілісності.

Однак, мільйони осіб, які давно закінчили загальноосвітню школу, вищі навчальні заклади різних рівнів акредитації, не мають можливості удосконалювати або продовжувати свою освіту за ряду причин.

Ми також не маємо можливості та важелів щодо стимулювання потреби у неперервній освіті основної маси працюючого населення.

Але безробіття як соціальне явище вже є. Тут ми маємо справу з певною категорією осіб, яким необхідна перекваліфікація або набуття нової спеціальності з тим, щоб вижити у нових соціально-економічних ринкових умовах.

Розв'язання цих питань потребує підтримки з боку держави, бо ця робота не координується; різні зацікавлені організації та відомства проводять її по-своєму; ось чому вона носить безсистемний, хаотичний характер.

Між іншим, післядипломна освіта у розвинутих країнах світу вже давно стала самостійним напрямком розвитку державної політики.

Одною з причин, що обумовили вибір США для аналізу сучасних підходів до навчання в процесі післядипломної освіти, є той факт, що в США раніш, ніж в інших країнах зрозуміли, що соціальний і технічний прогрес залежить від самих людей – від того, як вони навчені і виховані. Американська система післядипломної освіти орієнтується не тільки на те, щоб дати вчителям суму сучасних знань, але, насамперед, на стимулювання їхньої пізнавальної активності, творчих пошуків і особистісного росту без вікового обмеження. Вчитель повинен включатися в педагогічний процес не просто через потребу (адміністрація школи направила вчителя на навчання за наказом, має бути атестація й ін.), а усвідомлено.

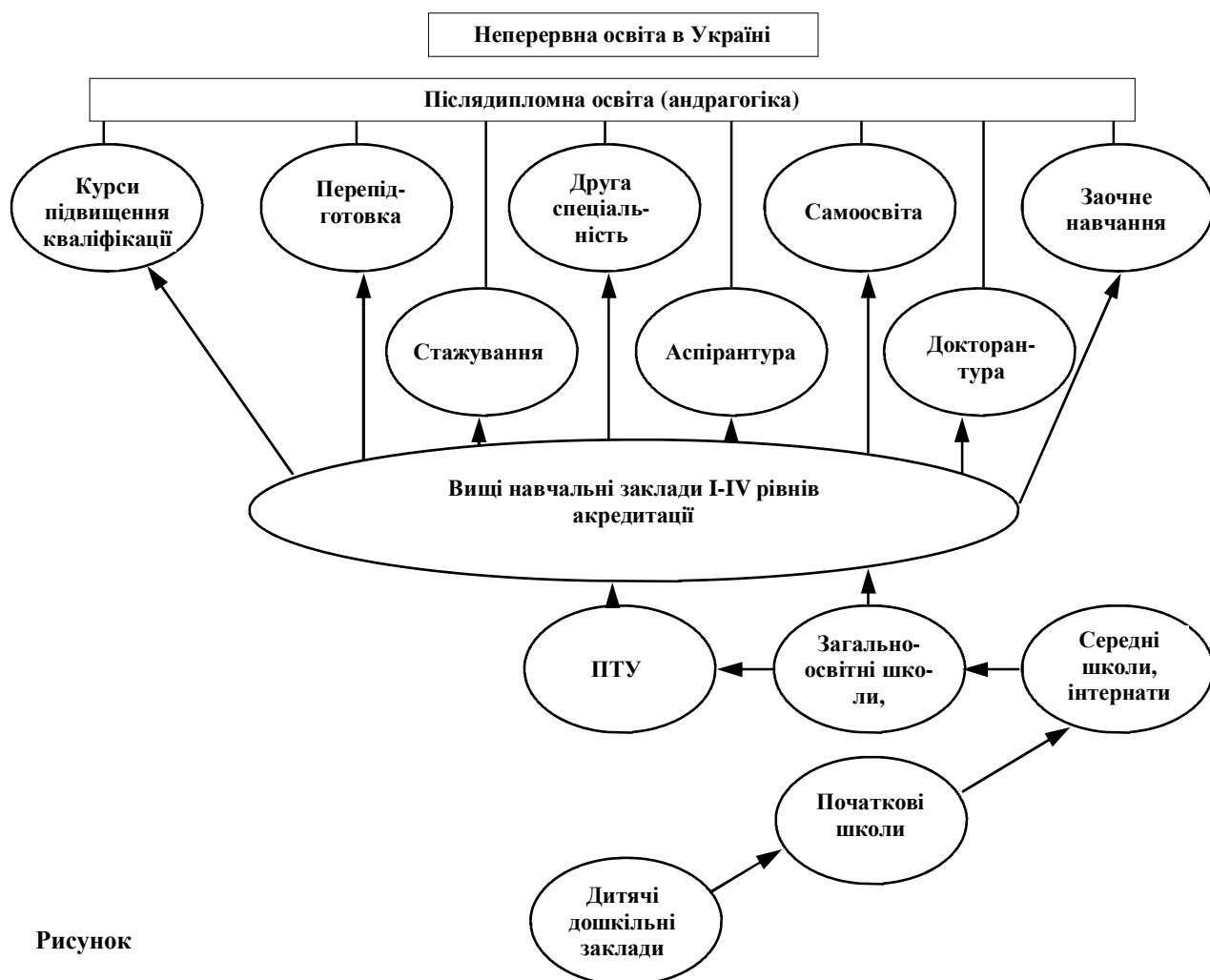
Виникає проблема мотивації до підвищення кваліфікації. І швидше за все це проблема соціальна, ніж власне педагогічна.

Необхідно чітко визначити, що розуміти під підвищенням кваліфікації. На наш погляд, недостатньо вважати, що це лише одержання додаткових знань по базовому фаху. Будь-яка кількість додаткових знань може залишитися мертвим вантажем та й просто застаріти в наш швидкоплинний час, якщо не навчити педагога користуватися цими знаннями і самому їх одержувати.

Так що ж тоді є підвищенням кваліфікації? Ми вважаємо, що це одержання додаткових знань по базовому фаху й удосконалювання фахових умінь на підставі осмислення власної діяльності.

Проте, варто зауважити, як би успішно не велася робота на курсах підвищення кваліфікації, вона не розв'язує головного питання – самоудосконалення вчителя, бо тільки дає основні орієнтири.

Результатом підвищення кваліфікації ми вважаємо досягнення кращих показників у фаховій діяльності, тривалість використання нових знань,



Рисунок

поява потреби в безперервній освіті [5].

Цілковито зрозуміло, що система післядипломної освіти (освіта дорослих) зазнає ряд гострих проблем, пронизуючих усю її структуру на різних рівнях (регіональному, республіканському, на рівні навчальних закладів, викладачів так студентів).

Ці проблеми породжені високим рівнем невідповідності, суперечностями:

- між справжнім значенням освітніх засад у життєдіяльності суб'єкта і тим, як трактують це значення офіційні документи;
- між прагненням реалізувати духовні цінності (свобода, гуманізм) у конкретних педагогічних умовах і життєвою правдою, яка не завжди їх влаштовує.

Перелік аналогічних протиріч можна продовжити. Саме вони (авт. протиріччя) визначають

необхідність створення педагогічної концепції післядипломної освіти.

Для вивчення проблем післядипломної освіти як складової неперервної професійної освіти вважаємо за доцільне створити в Україні проблемну раду, якій доручити розробку нормативно-правової бази післядипломної освіти.

Те, що й досі концепцію післядипломної освіти не розроблено, ускладнює рішення суттєвих завдань оновлення вітчизняної школи, ставить під сумнів ефективне вдосконалення професійної майстерності педагогічних фахівців.

Проте однозначно, що в історії людства ХХ століття ознаменувалось ще й тим, що споконвічна народна мудрість "вік живи – вік учися" стала предметом наукового осмислення, а сама освіта – неперервна.

Література

1. Державна національна програма "Освіта" (Україна ХХІ століття). – К.: Райдуга, 1994. – 61 с.
2. Громкова М.Т. Педагогические основы образования взрослых: Автореф. дис. ... докт. пед. наук. – Спб., 1994. – 57 с.
3. Дробноход М.І. Актуальні проблеми розвитку післядипломної освіти керівних педагогічних кадрів на сучасному етапі // Освіта і управління. – 1999. – №2 – С. 132-140.
4. Протасова Н.Г. Гуманізація післядипломної освіти педагогів. – К., 1998. – 152 с.
5. Тонконогая Е.П. Диалектическая основа обучения руководителей общеобразовательных школ в системе повышения квалификации: Дис. ... докт. пед. наук. в форме научного доклада. – Спб., 1992. – 118 с.

Стаття надійшла до редакції 27.01.2000